

Biblioteket og forskningen

Foredrag fra
Fagreferentkonferansen i Oslo
2. – 4.juni 2008

Redigert av
Signe Brandsæter, Knut Hegna, Anita Pedersen Lørdahl og Bård Tuseth

Universitetsbiblioteket i Oslo
2008

© Universitetsbiblioteket i Oslo 2008

ISSN 1504-9876 (trykt)
ISSN 1890-3614 (online)
ISBN 978-82-8037-015-0 (trykt)
ISBN 978-82-8037-016-7 (online)

Ansvarlig redaktør:
Bente R. Andreassen

Redaksjon:
Jan Engh (leder)
Bjørn Bændlien
Per Morten Bryhn
Anne-Mette Vibe

Redaksjon for dette nummeret:
Signe Brandsæter
Anita Pedersen Lørdahl
Bård Tuseth
Knut Hegna

Sats: L^AT_EX ved Knut Hegna
Trykk og innbinding: AIT e-dit 2008
Produsert i samarbeid med Unipub AS

Det må ikke kopieres fra denne boka i strid med åndsverkloven eller med andre avtaler om kopiering inngått med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Innhold

Forord	5
Beguling our sorrows: the importance of libraries to research <i>Michael Gorman</i>	7
Nasjonalbibliotekets forskningsprofil <i>Vigdís Moe Skarstein</i>	17
Plagieringsproblemet som undervisningsutfordring noen retningsgivende refleksjoner for fagreferenter <i>Eystein Gullbekk</i>	27
Rapport frå ein granskande fagreferent <i>Jan Olav Gatland</i>	43
Trondhjem, familien Horneman og historien til en boksamling fra 1750–1850-tallet <i>Elisabeth Eide</i>	55
“Fra gulnede avisbunker til sprø lydbånd” Nasjonalbiblioteket som kilde til norsk populærmusikk <i>Richard Gjems</i>	73
Vitenarkiver ved UH-institusjonene – nyttig for forskerne? <i>Leif Longva og Ingvild Helene Torheim Isaksen</i>	81
Kunsten å anvende bibliotek i tverrfaglig sammenheng: fagreferent 3.0 og anvendt etikk <i>Hege Charlotte Faber og Solveig Taylor</i>	95
Hva er det nasjonale i Nasjonalbiblioteket? <i>Marianne Takle</i>	105
Eksempelets makt. Om merkelige setninger og syntaktisk metode <i>Jan Engh</i>	115
Sammendrag av øvrige bidrag	131
Kort om bidragsyterne	137

Hva er det nasjonale i Nasjonalbiblioteket?

Marianne Takle

Et nytt nasjonalbibliotek

Den 15. august 2005 flyttet Nasjonalbibliotekets avdeling i Oslo inn i Universitetsbibliotekets gamle bygning på Solli plass. Universitetsbiblioteket hadde flyttet til Georg Sverdrups hus på Blindern i 1999, og den nesten hundre år gamle bibliotekbygningen på Solli plass var rehabilitert. Åpningen markerte slutten på en seksten år lang etableringsprosess.

Helt fra 1813 hadde Universitetsbiblioteket fungert både som bibliotek for Universitetet og som nasjonalbibliotek. I 1989 ble adskillelsen mellom Universitetsbiblioteket og det nye Nasjonalbiblioteket påbegynt, i og med at Stortinget hadde opprettet en nasjonalbiblioteksavdeling i Mo i Rana. Denne skulle ta seg av det pliktavleverte materialet.

Universitetsbiblioteket hadde fortsatt ansvar for enkelte nasjonale bibliotekopp-gaver etter 1989. Disse omfattet blant annet oppbevaring av norske samlinger fra før 1990 og spesialsamlingene. Samtidig skulle det sørge for å gjøre materialet tilgjengelig for publikum. I 1999 ble det opprettet en ny avdeling av Nasjonalbiblioteket i Oslo, og Universitetsbibliotekets nasjonale bibliotekopp-gaver ble overført til denne.

De to nasjonalbibliotekavdelingene i Rana og Oslo har sammen ansvaret for å samle inn, bevare og formidle om nasjonale dokumenter. Perioden fra 1999 til 2005 var sterkt preget av provisoriske løsninger. Innflyttingen i 2005 markerte derfor en ny start for en ny nasjonal institusjon.

En moderne anakronisme?

Det kan virke underlig at Norge har etablert et nasjonalbibliotek først i en tid hvor transnasjonale prosesser danner grunnlag for utviklingen av fellesskap på tvers av nasjonale grenser. Sett ut fra disse endringene kan etableringen virke som en anakronisme, og et forsøk på å videreføre nasjonsbyggingsprosessen fra 1800- og 1900-tallet i en tid hvor nasjonalstaten forvitrer.

Selv om overgangen fra 1800- til 1900-tallet var viktig i norsk nasjonsbygging, og Norge etablerte flere nasjonale institusjoner, var det liten politisk vilje til å la et nasjonalbibliotek inngå som en del av nasjonsbyggingsprosessen. Oppbevaring og forvaltning av nasjonens skriftkultur ble ivaretatt av Universitetsbiblioteket, slik det hadde blitt gjort siden 1813.

Hva er det nasjonale i Nasjonalbiblioteket?

Jeg har undersøkt hvordan forståelsen av det nasjonale har hatt innflytelse på etableringen av, og defineringen av samfunnsrollen til, Nasjonalbiblioteket som institusjon.

Spørsmålet om det nasjonale i Nasjonalbiblioteket er presisert på to måter. For det første: *Hvorfor etablerte Norge et nasjonalbibliotek — som en selvstendig samfunnsinstitusjon — i en tid hvor nasjonalstaten har redusert betydning som økonomisk, politisk og identitetskapende enhet?* I analysen ser jeg opprettelsen sees i lys av en større nasjonalstatlig kontekst hvor forståelsen av det nasjonale endres over tid. For å besvare spørsmålet har jeg undersøkt den politiske prosessen i politiske organer som Regjering og Storting, samt innspill fra institusjoner som Universitetet, Universitetsbiblioteket og Nasjonalbiblioteket.

For det andre: *Hvordan definerer Nasjonalbiblioteket det nasjonale gjennom sin institusjonelle praksis?* En institusjon som Nasjonalbiblioteket er med å bestemme det norske nasjonsbegrepet. Jeg har undersøkt nasjonsforståelsen gjennom studier av strategidokumenter og institusjonens handlinger.

Nasjon og institusjon

Den moderne nasjonalstaten er en byråkratisk struktur som virker gjennom institusjoner. Utbyggingen av nasjonalstatens virkeområde skjer gjennom institusjonsbygging. Max Weber la i sin tid vekt på at staten er en legal og politisk organisasjon, mens nasjonen er et fellesskap hvor medlemmene er bundet sammen gjennom en form for solidaritet.¹ I underkant av hundre år etter har Anthony Smith definert en nasjon ut fra en rekke mer formelle kjennetegn: *“Nasjon er en navngitt gruppe som bor på et avgrenset område, har felles myter og historiske minner, felles offentlighet, felles økonomi og samme rettheter og plikter for alle medlemmer”*.² Et vesentlig kjennetegn ved Smiths nasjonsbegrep er forholdet til den moderne staten. Det er også kjernepunktet i nasjonalismen som ideologi og prinsipp.

Dagens eksisterende nasjonale og statlige grenser er historisk bestemt gjennom økonomiske forhold, kriger, allianser, ekteskap ol.³ Trekking og opprettholdelse av nasjonale historiske grenser er avgjørende for hvordan et nasjonalt fellesskap definerer seg selv i forhold til andre. All form for opprettholdelse av nasjonale kategorier innebærer en reproduksjon av nasjonalstaten som historisk etablert organisatorisk enhet. Gjennom sin bevaring av og formidling

¹Weber, Max, 1976 (1922). *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie*, s 528–530.

²Smith, Anthony, 1991. *National Identity*. S.14. London: Penguin Books.

³Tilly, Charles, 2005. *Identities, Boundaries, and Social Ties*. Boulder, Colo: Paradigm Publishers.

om nasjonens produserte dokumenter kan et nasjonalbibliotek forstås som en integrert del av nasjonens reproduksjon av sine forestillinger om seg selv.

Nasjonal reproduksjon handler om å vedlikeholde og nydefinere nasjonale standarder og nasjonale fellesskap, som er under daglig press. Begrepet omfatter elementer av hverdagsnasjonalisme og nasjonsbygging, men det favner videre. Nasjonal reproduksjon innebærer en etablering av nye standarder som også inkluderer utfordringene. Dette kan være elementer av globalisering, internasjonal rettighetsdiskurs, minoriteters rettigheter, innvandring ol. som inkluderes i forståelsen av det nasjonale.

Nasjonale biblioteksoppgaver

Det finnes ikke en entydig definisjon på hva et nasjonalbibliotek er, og de nasjonale biblioteksoppgavene løses ulikt i forskjellige land. Man kan imidlertid finne internasjonale retningslinjer for hvilke funksjoner et Nasjonalbibliotek kan ha.

På grunnlag av definisjoner laget av UNESCO og IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*) kan man trekke ut et hovedskille mellom to former for nasjonale biblioteksoppgaver.⁴ Den ene er oppgaver knyttet til et nasjonalbiblioteks arkiv- og magasinfunksjon, og er knyttet til pliktavleveringsloven. Dette består i mottak, registrering, oppbevaring, konservering og tilgjengeliggjøring av verker publisert i landet.

Den andre typen oppgaver er forbundet med et nasjonalbiblioteks rolle som kultur- og kunnskapsinstitusjon. Dette er oppgaver som krever kunnskap om innholdet i samlingene, som også kan danne grunnlag for formidling om samlingene. I de fleste nasjonalbibliotek vil man finne en kombinasjon av disse to former for oppgaver.

Mo i Rana 1980-tallet

Nasjonalbiblioteksaken hadde en lang forhistorie. Da saken ble tatt opp i politiske organer på 1980-tallet hadde den ligget stille i rundt 50 år. I løpet av dette tiåret konkluderte ikke mindre enn tre offentlige utredninger, samt en regjeringsoppnevnt arbeidsgruppe, med at Norge trengte et selvstendig nasjonalbibliotek. Men svært lite skjedde. Den utløsende faktoren var distriktspolitikk. Norsk Jernverk i Mo i Rana ble nedlagt på slutten av 1980-tallet. Da den

⁴Lor, Peter Johan, 1997. *Guidelines for legislation for national library services*. Prepared by Peter Johan Lor with the assistance of Elisabeth A.S. Sonnekus for the General Information Programme and UNISIT. Paris: UNESCO. (CII-97/WS/7). Performance Indicators for National Libraries. <http://www.ifla>. Online 07.08.2007

tidligere jernverksbyen fikk store bevilgninger til omstruktureringer i 1989, ble det mulig å finansiere en nasjonalbiblioteksavdeling der.

Begrunnelsen for å etablere et nasjonalbibliotek var knyttet til administrative og tekniske funksjoner, som innsamling, registrering og bevaring av det pliktavleverte materialet. Etableringen av en institusjon til å ta seg av det pliktavleverte materialet var en forutsetning for å utvide pliktavleveringsloven til å omfatte lyd, foto, film og elektroniske medier, i tillegg til det skriftlige materiale. De kulturelle og kunnskapsmessige nasjonale biblioteksoppgavene var bare nevnt av noen få utvalg.⁵ Felles for oppgavene som ble lagt til Rana er at de er knyttet til de nasjonale magasinfunksjonene.

Fra industrinasjonalisme til symbolnasjonalisme

Etableringen av en nasjonal kultur- og kunnskapsinstitusjon langt fra hovedstaden passet svært godt i forhold til hvordan politiske myndigheter fremstilte kulturbegrepet i Kulturmeldingene fra 1970 og 80-tallet. I den tidens utvidete kulturbegrepet skulle kulturaktiviteter utøves lokalt i distriktene. Man ville bryte ned skillet mellom sentrum og periferi. Samtidig ville man nedtone finkulturen i nasjonens sentrum og hylle enkeltmenneskets skaperevne i lokalmiljøet.⁶ I lys av dette blir plasseringen av Nasjonalbibliotekets magasinfunksjoner i Rana en symbolsk handling, som befester løsrivelsen av det nasjonale sentrum fra hovedstaden. Nasjonalbiblioteket i Rana inngikk i en form for nasjonal reproduksjon, hvor myndighetene ønsket å redusere skillet mellom sentrum og periferi og mellom høykultur og lavkultur.

Det nasjonale var det felles underliggende premisset både for jernverket og for den administrative koplingen mellom distriktpolitikk og de nasjonale biblioteksoppgavene. Målet for industrien var å produsere og dermed skape grunnlag for omfordeling.⁷ Målet for oppbevaring av det pliktavleverte materiale å være et materialereservoar for norskproduserte tanker og ideer. Begge deler er handlinger med symbolverdi. Med etableringen av Nasjonalbiblioteksavdelingen i Mo i Rana kan man si at industrinasjonalismen har blitt forvandlet til en symbolnasjonalisme.

⁵NOU 1983:17. Universitets- og forskningsbibliotekene i Norge. NOU 1984:3 Frå informasjon til kulturarv. Nasjonalbiblioteket — Opprettelse av et norsk nasjonalbibliotek. Fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Kultur- og vitenskapsdepartementet 10. april 1985. NOU 1988:28 Med viten og vilje.

⁶St.meld. nr. 8 (1973–74) Om organisering og finansiering av kulturarbeid. St.meld. nr. 23 (1981–82) Kulturpolitikk for 1980-åra. Hompland, Andreas, Trond Berg Eriksen & Eivind Tjønneland, 2003. Norsk idehistorie bind 6: *Et lite land i verden*. Oslo: Aschehoug. Og kulturmeldingene

⁷Slagstad, Rune, 1998. *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax forlag.

Nasjonale kulturoppgaver 1990-tallet

På 1990-tallet ble de nasjonale biblioteksoppgavene både bredere og mer kulturelt definert av de politiske aktørene enn hos 1980-tallets teknokratiske styringselite. Kultur, identitet og formidling har fått bred plass. Kulturmeldinger og utredninger trakk frem eldre samlinger, spesialsamlinger og publikumsrettede oppgaver.⁸

Den økte vektleggingen av kultur og verdier på 1990-tallet kan forstås ut fra to prosesser. Den ene var behovet for å begrunne etableringen av en nasjonalbiblioteksavdeling i hovedstaden. Mens avdelingen i Rana var etablert for å administrere pliktavleveringsloven og magasinoppgavene, skulle avdelingen i Oslo etableres ut fra behovet for en kultur- og kunnskapsinstitusjon i nærheten av brukerne.

Den andre prosessen kan knyttes til endringene i den nasjonale kulturen som kommer av en tiltakende globalisering og innvandring til landet. Kulturmeldingene fra 1990-tallet har vist til en økt vektlegging av nasjonal kultur og verdier, og møtet mellom det norske og det fremmede. I denne sammenheng har Nasjonalbiblioteket blitt fremstilt som en faglig forvalter av kulturarven og en institusjonalisert historieforteller.⁹

Det norske og det fremmede

Mens kulturmeldingene fra 1970- og 1980-tallet la vekt på å redusere skillet mellom sentrum og periferi og mellom kunnskap av høy kulturell verdi og det trivielle, har kulturmeldingene fra 1990-tallet fokusert på motsetningen mellom det norske og det fremmede. Ved tiårets inngang var det fremmede brukt som en grunn til å fremheve det norske, og institusjoner som Nasjonalbiblioteket skulle styrke det statlige ansvar for den nasjonale felleskulturen. Ved tiårets utgang ble det å fremme kulturelt mangfold vektlagt som en verdi i seg selv. Det fremmede skulle inngå som en del av den nasjonale reproduksjonen, og dette skulle praktiseres i institusjoner som Nasjonalbiblioteket.

Dette ambisiøse programmet fordampet imidlertid da Kulturmeldingene og utredningene kom fram til beskrivelsen av Nasjonalbibliotekets konkrete oppgaver.

⁸Aabø, Svanhild, 1990. "Helhetsløsning for nasjonalbiblioteket. En begrunnelse fra UBO", s. 9. *UBO Rapport* 1990:2. "Rapport fra arbeidsgruppen som skal vurdere bygningsmessige og organisatoriske løsninger for nasjonalbibliotekfunksjonene i Oslo" 30. april 1992, "Organisering av de rådgivende og samordnende nasjonale biblioteksoppgavene." Fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Kulturdepartementet 6. juni 1994.

⁹St. meld. 61 (1991–1992) Kultur i tiden St.meld. nr. 22 (1999–2000), s. 83–84. *Kjelder til kunnskap og oppleving*. St.meld.nr.48 (2002–2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*.

Fra myndighetenes side var etableringen av Nasjonalbiblioteket båret fram som en nasjonal fanesak. Men det var en fanesak uten klart definert innhold. Det ble dermed opp til Nasjonalbiblioteket selv å definere sin nye nasjonale samfunnsrolle. Dette arbeidet kunne først begynne for alvor da avdelingen Oslo åpnet i nyrenoverte lokaler i august 2005.

Nasjonalbibliotekets selvpresentasjon 2005–2008

Jeg flytter nå flytter perspektivet fra etableringsprosessen til Nasjonalbibliotekets egenpresentasjon. Denne kan studeres gjennom Nasjonalbibliotekets valg av visjon og strategier, og Nasjonalbibliotekets institusjonelle praksis. Jeg skal trekke frem noen eksempler.

Samtidig med at Nasjonalbiblioteket flyttet inn i nyrenoverte lokaler presenterte det revidert form av nettstedet www.nb.no. Nasjonalbiblioteket ønsket å presentere seg som et moderne bibliotek, med både fysisk og digital tilstedeværelse. Det ønsket med andre ord å kombinere det tradisjonelle og det digitale biblioteket.

Nasjonens hukommelse

Nasjonalstatens politiske og kulturelle institusjoner er sentrale aktører i en kontinuerlig redefinering av nasjonsbegrepet. Nasjonalbiblioteket har selv ikke formulert noen teoretisk definisjon av nasjonsbegrepet, men gjennom sin institusjonaliserte form for forståelse er det likevel med på å bestemme begrepets innhold.¹⁰ I følge Nasjonalbibliotekets strategidokument for 2005–2008 er visjonen at:

- “Nasjonalbiblioteket skal være:*
- *Nasjonens hukommelse*
 - *Multimedialt kunnskapssenter*
 - *i forkant av fremtidens etterspørsel*”.¹¹

Ved å formulere en slik visjon bruker Nasjonalbiblioteket en organisk metafor som er vanlig å bruke i nasjonalismen. Gjennom en slik metafor konstruerer nasjonalismen nasjonale fortellinger som et uttrykk for historisk tradisjon.

Slik nasjonalismeforskeren Benedict Anderson hevder har både moderne personer og nasjoner behov for å skape fortellinger om egen identitet.¹² Det er

¹⁰Brubaker, Rogers, M. Loveman & P. Stamatov, 2004. ‘Ethnicity as Cognition’ ss. 1–46 in *Theory and Society*. Kluwer academic publishers. Conversi Daniele, 2007. “Mapping the field: Theories of Nationalism and the Ethnosymbolic Approach”. Ss. 15–32 i Leoussi, Athena S. & Steven Grosby, *Nationalism and Ethnosymbolism, History, Culture and Ethnicity in the Formation of Nations*. Edinburgh: University Press

¹¹Nasjonalbibliotekets strategi for 2005–2008.

¹²Anderson, Benedict, 1991. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread*

imidlertid forskjeller mellom personer og nasjoners fortellinger. I den sekulære fortellingen om en person er det en begynnelse og en slutt, en fødsel og en død. Nasjoner har derimot sjelden en klar identifiserbar fødsel, og en nasjons død er aldri naturlig. Nasjonens biografi må skapes, og er ofte fortalt som fortellinger om en “*oppvåkning*”.¹³

Bruk av historien som eksklusjonsmekanisme

Et bibliotek som er basert på pliktavlevering og eldre samlinger kan lett bli tilbakeskuende. Det kan imidlertid bli problematisk hvis fortiden blir viktigere enn samtiden for å bestemme grenser og innhold i dagens nasjonale fellesskap. Fremhevingen av norsk historie kan være en effektiv måte å ekskludere innvandrere. I 2008 utgjør innvandrerbefolkningen nesten ti prosent av befolkningen.¹⁴

Nasjonalbibliotekets visjon viser til en intensjon om å knytte sammen fortiden med fremtiden. Dette krever et dynamisk hukommelsesbegrep, som også inkluderer samtidens flertydighet. For at ikke etableringen av Nasjonalbiblioteket skal fremstå som en anakronisme må institusjonen selv ha en bevissthet om forholdet mellom oppgaven som forvalter av kunnskaps- og kulturarven og som møtested for tanker i samtiden.

Territorielle prinsipper for innsamling

I spørsmålet om innsamling av materiale definerer kombinasjonen av pliktavleveringsloven og nasjonalbibliografien Nasjonalbibliotekets nasjonsbegrep i praksis. I prinsippet bygger innsamlingen på et territorielt nasjonsbegrep. Man skal samle inn alt som er utgitt innenfor nasjonalstatens territorielle grenser, og skiller ikke mellom ulike språk, kulturer, etnisitet eller religion.

I 2008 har Nasjonalbiblioteket satt i gang tiltak for å styrke avleveringen av materiale på ulike språk blant annet gjennom kampanjer rettet mot minoritetsgrupper.¹⁵ For Nasjonalbibliotekets praktiske definisjon av det nasjonale vil en systematisk rettet innsamling av publikasjoner fra minoritetsgrupper kunne være med på å utvide institusjonens nasjonsbegrep, slik det defineres gjennom praksis.

of Nationalism. London, New York: Verso. Smith, Anthony, 1991. *National Identity*. London: Penguin Books.

¹³Hobsbawm, Erik, 1983. ‘Introduction: Inventing Traditions’ pp. 1–14 in Ranger, Terence & Hobsbawm eds., *The Invention of Tradition*. Cambridge: University Press.

¹⁴Statistisk sentralbyrå
<http://www.ssb.no/innvbef/main.html> Online: 16.05.2008

¹⁵http://www.nb.no/utstillinger/mangfaldsaaret_i_nasjonalbiblioteket.
Online: 02.06.2008.

Kulturelle kriterier for innsamling

Et unntak fra det territorielle prinsippet er *Norvegica extranea*. Dette omfatter originalverket eller oversatte verker av nordmenn utgitt i utlandet, verker utgitt av norske utgivere i utlandet og verker som omhandler Norge, nordmenn eller norske forhold.

Nasjonalbiblioteket har tilpasset seg samfunnsendringene gjennom sin definisjon av begrepet nordmann. Helt frem til midten av 1990-tallet var nordmenn definert som norske statsborgere. På grunn av økt innvandring til landet innførte Nasjonalbiblioteket i sin praktiske definisjon en regel som inkluderer forfattere bosatt i Norge i mer enn 10 år, og/eller som har utgitt verk i Norge i løpet av de siste 10 år.

Begge disse eksemplene, kampanjene mot minoritetsgrupper og endring av nordmannsbegrepet, viser at Nasjonalbiblioteket er en institusjon som kan tilpasse seg samfunnsendringer gjennom sin praksis for innsamling av materiale. Når det gjelder formidling er institusjonens praksis imidlertid mer historisk orientert.

Formidling — forvalter av minner

Nasjonalbibliotekets utstillinger og arrangementer er vesentlig for hva Nasjonalbiblioteket velger å trekke frem fra samlingen for formidle i praksis. I perioden fra august 2005 til og med april 2008 har det vært 40 utstillinger i Nasjonalbibliotekets lokaler på Solli plass, og 164 arrangementer. Generelt sett har rundt halvparten av disse handlet om enkeltpersoner eller deres verk, og den andre halvparten om et tema. Som man kan forvente har de fleste har hatt en norsk avgrensning, men mange har også hatt et internasjonal preg.

Det mest slående er at utstillingene og arrangementene har vært historisk orientert. 26 av 40 utstillinger, og 130 av 164 arrangementer har handlet om personer, verk eller tema fra før den andre verdenskrig.

Nasjonalbiblioteket går langt bakover i tid for å trekke ut verk fra samlingen det anser som viktig for nasjonens hukommelse. Dette historiske utvalget styrker institusjonens rolle som historisk orientert kunnskapsinstitusjon. Denne rollen bekreftes ytterligere ved at bare tre arrangementer i løpet av to og et halvt år inviterer til debatt eller diskusjon mellom flere bidragsytere. Man kan trekke konklusjonen at Nasjonalbiblioteket i større grad ser på seg selv som en forvalter av minnet enn et møtested for diskusjon i samtiden.¹⁶

¹⁶Naguib, Saphinaz-Amal, 2004. "The Aesthetics of Otherness in Museums of Cultural History" ss. 5–21 i *Tidsskrift for kulturforskning*. Årg. 3 nr. 4.

Det digitale nasjonalbibliotek — NBdigital

I perioden fra 2005 til 2008 har det ikke vært foretatt endringer i Nasjonalbibliotekets strategidokument for hele institusjonens virksomhet. I løpet av disse tre årene har Nasjonalbiblioteket derimot produsert tre strategidokumenter, som utelukkende omhandler et digitalt nasjonalbibliotek.¹⁷ Disse formulerer målet om å digitalisere hele Nasjonalbibliotekets samling. Det digitale nasjonalbibliotek har fått navnet NBdigital.

På grunnlag av gjennomgang av strategidokumentene utgitt av Nasjonalbiblioteket mener jeg at man kan sammenfatte strategien for NBdigital slik: *“Man skal digitalisere så mye som mulig av samlingen, slik at man kan tilby norsk materiale på Internett. Materialet skal etter planen gjøres tilgjengelig for hele befolkningen, så langt det er rettmessig mulig. Presentasjonsformen skal utvikles etter hvert som man får erfaring.”*

Det interessante er at begrunnelsene for digitaliseringen, og selve digitaliseringsstrategien, i hovedsak bygger på en teknisk/administrativ diskurs. Det er slående likheter med argumentasjonsformen til 1980-tallets teknokratiske styringselite. Det er arkiv og magasinfunksjonene som fremheves. Det står lite om kunnskaps- og kulturaspektene ved de nasjonale biblioteksoppgavene som ligger i NBdigital.

Det nasjonale i NBdigital

Jeg finner likevel flere nasjonale aspekter ved Nasjonalbibliotekets digitaliseringsstrategi:

Det ene ligger i avgrensingen. I motsetning til Googles universelle og kommersielle strategi vil Nasjonalbiblioteket digitalisere alt norsk materiale. Det andre nasjonale aspektet er målet om å bevare det norske materialet for ettertiden. Den digitale bevaringsoppgaven begrunnes ut fra at man vil ta vare på den norske kulturarven. Det tredje nasjonale aspektet ved NBdigital er at digitaliseringen begrunnes ut fra at man vil tilgjengeliggjøre materialet for hele den norske befolkningen, og de skal nås direkte. Det fjerde nasjonale aspektet ved NBdigital er at man ønsker å øke den norske tilstedeværelsen på Internett. Dette er en strategi for å bevare det nasjonale kategorisystemet og reproducere det i et internasjonalt digitalt mediesystem.

I og med at Google går på tvers det nasjonale kategorisystemet, blir det like fullt en utfordring å presentere det norske materialet i en tolkningsramme som fremstår som norsk. Gjennom NBdigital blir magasinet bibliotekets ansikt

¹⁷Utviklingen av det digitale nasjonalbibliotek var formulert som bibliotekets hovedfokus i årsrapporten fra 2007. Årsrapport for Nasjonalbiblioteket 2007.

mot hele nasjonen. For digitale medier ligger de kulturelle og kunnskapsmessige utfordringene ved de nasjonale biblioteksoppgavene i presentasjonsformen.

Nasjonal reproduksjon

Innledningsvis stilte jeg spørsmålet om hvorfor Nasjonalbiblioteket ble etablert. Den strukturelle årsaken kan man finne i medieutviklingen, og den nye pliktavleveringsloven som lå klar til vedtak på 1980-tallet. Det var vanskelig å finne noen som ville finansiere håndteringen av lyd, bilder og elektroniske medier. Den direkte utløsende årsak viste seg å bli distriktspolitisk, nemlig nedleggelsen av jernverket i Mo i Rana.

1990-tallets utredninger hadde en bredere og mer kulturell definisjon av de nasjonale biblioteksoppgavene enn utredningene fra det foregående tiåret. Dette hang sammen med at man argumenterte for opprette en avdeling i Oslo, som skulle ta seg av de kulturelle og publikumsrettede oppgavene. På 1990-tallet begynte også kulturmeldingene å fremheve verdien av norsk identitet, som ble utfordret av globalisering og innvandring. Dette skapte behov for en nasjonal reproduksjonsprosess, som Nasjonalbiblioteket ble en del av.

Hvordan forstår Nasjonalbiblioteket selv det nasjonale? Biblioteket har ingen definisjon av nasjonsbegrepet. Det blir definert gjennom praksis. Formidlingsvirksomheten, gjennom utstillinger og arrangementer, er i hovedsak historisk orientert. Praksisen i samlingene er mer tilpasset seg samfunnsendringene.

De størst endringene i dagens Nasjonalbibliotek er i NBdigital. Et viktig formål med digitaliseringen er å sikre et sterkt norsk nærvær på nettet. Dette gir også digitaliseringen et preg av nasjonal reproduksjon. I NBdigital ser det ut til at man tenker utelukkende teknisk/administrativt, på samme måte som på 1980-tallet. Men de store utfordringene i NBdigital ligger i presentasjonen og tilretteleggingen av materialet. Dette hører til de kulturelle nasjonale biblioteksoppgavene.